

44. EMERYTURA I SYSTEMY EMERYTALNE



Z tego rozdziału dowiesz się:

- jak funkcjonuje współczesny system emerytalny,
- jaki jest związek między okresem aktywności zawodowej a wysokością przyszłej emerytury,
- jakie są problemy obecnego systemu emerytalnego,
- czym są fundusze emerytalne,
- o zabezpieczeniu na emeryturę.

Najważniejsze pojęcia:
system emerytalny, system repartycyjny,
Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
Otwarte Fundusze Emerytalne

Polski system emerytalny

Celem **systemu emerytalnego**, czyli zinstytucjonalizowanego sposobu finansowania emerytur, jest zapewnienie środków finansowych osobom w podeszłym wieku. Polski system emerytalny przeszedł znaczną ewolucję od rozpoczęcia transformacji gospodarczej. Do 1999 roku obowiązywał w Polsce **system repartycyjny**, czyli taki, w którym składki emerytalne osób pracujących były przeznaczane na bieżące wypłaty emerytur. W ramach tzw. umowy międzypokoleniowej (choć nie jest to trafne określenie) pracująca część społeczeństwa była obciążana przez państwo obowiązkiem utrzymania emerytów. Był to system obowiązkowy dla wszystkich, a wysokość otrzymywanego świadczenia emerytalnego nie była powiązana bezpośrednio z wysokością składek wpłaconych do systemu (w takiej sytuacji ekonomiści mówią o systemie zdefiniowanego świadczenia). Ponieważ system ten był m.in. wrażliwy na proces starzenia się społeczeństwa (im starsze społeczeństwo, tym więcej emerytur wymaga sfinansowania przez kurczącą się populację aktywną zawodowo), jego utrzymywanie groziło negatywnymi skutkami zarówno dla obywateli, jak i finansów państwa, na przykład

koniecznością podnoszenia składek lub obniżania emerytur. Dlatego w 1999 roku polski system emerytalny przeszedł gruntowną reformę. Wprowadzony wówczas system składał się z trzech filarów, z czego do dziś istnieją w zasadzie tylko pierwszy i trzeci.



Czy wiesz, że...?

W 2013 roku na 24 miliony osób w wieku produkcyjnym w Polsce przypadało 7 milionów emerytów. Jeśli podnieśliśmy wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn do 67 lat, to ta relacja wyniosłaby w 2060 roku 19 milionów pracujących do 10 milionów emerytów (jeśli pozostawimy obecny wiek emerytalny, to będzie to: 16,5 miliona do 12,5 miliona).

Pierwszy filar stanowi obowiązkowy system publiczny, zarządzany przez **Zakład Ubezpieczeń Społecznych**. Ma on, tak jak wcześniej, charakter repartycyjny, z tą różnicą, że system zdefiniowanego świadczenia zastąpiono systemem zdefiniowanej składki. Oznacza to, że choć wciąż część składki trafiająca do pierwszego filaru jest przeznaczana na wypłatę bieżących emerytur, to ZUS „zapisuje”, ile każda osoba uzbierała przez lata pracy na swoim „wirtualnym” koncie. W ten sposób okres aktywności zawodowej i zarobki zostały powiązane z wysokością emerytury. Wysokość świadczenia emerytalnego, które będzie wypłacane z pierwszego filaru, odpowiada kwocie wpłaconego kapitału emerytalnego podzielonego przez średnią długość życia osoby na emeryturze. Zachęca to do dłuższej aktywności zawodowej.

Drugi filar miał charakter kapitałowy. Tworzyły go **Otwarte Fundusze Emerytalne**, które inwestowały część trafiającej do nich składki w instrumenty finansowe. W przeciwieństwie do pierwszego filaru na kontach w OFE akumulowany był prawdziwy, a nie wirtualny kapitał, zabezpieczony konkretnymi aktywami (np. akcjami – w wypadku pierwszego filaru obywatel otrzymuje obietnicę od państwa, która może być zmieniona). System kapitałowy w przeciwieństwie do systemu repartycyjnego pozostaje w dużej mierze niezależny od zmian demograficznych i politycznych. Wiąże się z nim jednak ryzyko inwestycyjne.

Trzeci filar także ma charakter kapitałowy, ale przynależność do niego zawsze była i nadal jest dobrowolna. W trzecim filarze wpłaca się składkę

na indywidualne konto w ramach pracowniczych programów emerytalnych, indywidualnych kont emerytalnych, indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego lub pracowniczych planów kapitałowych. Składka jest następnie inwestowana w instrumenty finansowe. Zaletą trzeciego filaru jest różnorodność oraz ulgi podatkowe.

W ostatnich kilku latach dokonano kolejnych zmian w polskim systemie emerytalnym, częściowo odchodząc od rozwiązań wprowadzonych w 1999 roku. W latach 2013–2017 stopniowo podnoszono wiek emerytalny – docelowo miał on wynosić 67 lat zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn. W 2017 roku przywrócono jednak poprzedni wiek emerytalny – 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Ograniczono też część przywilejów emerytalnych (np. możliwość wcześniejszego niż inni obywatele przechodzenia na emeryturę przez wybrane grupy zawodowe).

Problemy systemu emerytalnego

Mimo zmian, które zaszły po 1999 roku, polski system emerytalny cały czas charakteryzuje strukturalny deficyt. Oznacza to, że co roku składki obecnego pokolenia nie wystarczają na wypłatę emerytur i na ten cel potrzebne są dodatkowe środki z budżetu państwa. Innym problemem jest to, że system emerytalny jest bezustannie modyfikowany, często z powodu doraźnych politycznych bądź fiskalnych korzyści, a nie ze względu na długoterminowe perspektywy.

W świetle tych problemów z systemem emerytalnym ważne jest, by zdawać sobie sprawę z konieczności budowania własnego majątku na starość. Z jednej strony istotne jest akumulowanie osobistego majątku w formie, na przykład, papierów wartościowych albo nieruchomości. Nawet jeśli nie dysponujemy wielkimi środkami inwestycyjnymi, gdyż nasze zarobki są niewielkie, to i tak część ich powinniśmy odkładać z myślą o przyszłej emeryturze. Najlepiej aby majątek miał formę zdywersyfikowaną, czyli nie był zgromadzony tylko pod jedną postacią. Jednym z pomysłów na jego inwestowanie może być trzeci filar, czyli sektor dobrowolnych oszczędności emerytalnych.

Z drugiej strony warto wziąć pod uwagę to, że prawdopodobnie wielu z nas będzie musiało pracować dłużej, więc nie należy zbyt nadwyręzać własnego zdrowia i eksploatować nadmiernie organizmu. Dobrze byłoby też mieć dobrze wykształcone dzieci, które pomogą nam na starość.

*Pytania i zadania*

1. Na czym polega system repartycyjny w ZUS?
2. Na czym polegała reforma wprowadzająca OFE?
3. Czym różni się system zdefiniowanej składki od systemu zdefiniowanego świadczenia?
4. Poszukaj w Internecie informacji, czym różni się powszechny system emerytalny od systemu emerytalnego rolników, prokuratorów, sędziów czy służb mundurowych.
5. W jaki sposób wcześniejszy wiek emerytalny dla kobiet przekłada się w obecnym systemie emerytalnym na wysokość ich świadczeń emerytalnych?